

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ИЗ САДРЖАЈА

АНКЕТА О НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ :

В. Мићуновић, др. М. Боршник,
др М. Бегећ, др Д. Живковић, др И. Мамузић
В. Точанац, С. Вукмановић,
В. Станисављевић, др Н. Иванишин, С. Тохол
М. Кмецл, Ђ. Стојичић

Др Тоде Чолак:

**Теме и мотиви приповедачке
прозе хрватске модерне**

Обрад Недовић:

Један поглед на наставу о акценту

Миливоје Јовановић:

Неореализам у књижевности

Данило Барјактаревић:

Везивна служба речи колико

НАСТАВА * МИШЉЕЊА * КЊИЖЕВНИ ПРЕ-
ГЛЕД * ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ * ХРОНИКА-
ТАКМИЧЕЊЕ

3.

1962.

БЕОГРАД

додељујући им оне путеве животне који су некад стајали пред њима, а којима они нису пошли само игром случаја. У овом случају то изгледа прихватљиво, и Крлежа је као његов јунак из романа хтио да буде лађа која плови под властитом заставом исказао је из нормале и пљувао на логику средине. Скоро у сваком Крлежином делу постоји по неко лице које говори у име аутора — било да изражава одвратност према громори рата, било да се претвара „у ноћобдију своје властите савести“. Све у свему, ова Глигоријева студија је најдубљи и најуспелији критичарски захват и поетско стварање Мирослава Крлеже.

Ова књига је испунила своју намену и попунила једну огромну празнину у нашој критичарској литератури. Глигорић је зналачки одредио место и улогу књижевности те епохе у идејним стремљењима и показао да је она била увек ангажована час на овом час на оном крилу, али углавном увек негде у претходници.

Ове студије су значајне и по томе што сведоче о подједнаком интересовању критичара и за српске и за хрватске књижевне прилике, што поред литерарног има и други, посебни значај. Ово тим пре што је Глигорић данас код нас прво критичарско перо и што поред темељног познавања наше књижевне прошлости, живо и темпераментно прати развој и савремене српскохрватске књижевности.

Љубомир ЗУКОВИЋ

ДВА ПРИКАЗА АНДРИЋЕВИЋ „ЗАПИСА О ГОЈИ“

(Матица српска, 1961)

У врло доброј Матициној колекцији „Мозаик“ изашло је још једно значајно дело: Андрићеви *Записи о Гоји*. То су два есеја: први — *Гоја*, други — *Разговор са Гојом*. Оваде неће бити речи о Андрићевом схватању Гојиног сликарства. Интересује нас шта Андрићева размишљања о Гоји говоре о нашем писцу. Јер дело увек, кад више — кад мање, говори о своме ствараоцу. Сем тога, ту је и питање афинитета међу уметницима.

Поводом Гоје Андрић је дао изванредан број оштрих идеја о уметности. Многе од њих он приписује Гоји. Али, ако је допуштено парафразирати једног Хамлетовог тумача, Андрић је на више места говорећи о Гоји изнео и своја уметничка схватања. То је разумљиво: тумачења и коментари увек су проткани идејама онога ко их износи. У овоме случају може се говорити о неким од основних Андрићевих књижевних особина. Идимо редом.

Босна је медијум у вези с којим Андрић најчешће размишља о свету и животу. Нема никакве сумње да се може сматрати да је то условљено већ и Андрићевим пореклом. Али за писца толиког искуства и такве дубине порекло би могло бити и обичан формални разлог који би се за невољу могао узети као објашњење, али који у ствари ни издалека не би морао бити одлучујући. Биће да је тачније објашњење свему овоме текст који Андрић у дијалогу приписује Гоји: „...просте и убоге средине су позорнице за чуда и велике ствари. Храмови и палате у свој својој величини и лепоти, у ствари су само догоревање и доцртавање онога што је нико или плануло у простоти и сиротињи. У простоти је клица будућности а у лепоти и сјају непреварљив знак опадања и смрти“ (стр. 46). Није једном речено да је Андрић приказао Босну као судар светова: и оних који догоревају и оних који се разгарају.

Већ је било говора о смирености Андрићева казивања (НЈ IX 1—2). Она је условљена чињеницом што је Андрић у великој мери писац-филозоф. Самим тим она је и производ великог пишчевог искуства. Андрићев Гоја о томе овако говори: „Верујте ми да сам видео све и да нисам неосетљив ни будала кад се ничему не чудим и кад ме ништа не узбуђује, него да имам право на то. Ја сам то право стекао тиме што сам видео све. А треба видети много да би се сагледало све“ (стр. 67).

Сажетост је такође једна од основних карактеристика Андрићевог стваралачког поступка. Не, разуме се, сажетост која на било који начин омета уметност да се испољи, већ, напротив, сажетост којом се постиже највиши уметнички израз. Гоја о томе овако размишља:

„... за мене има само један начин сликања. То је начин моје по-којне тетке Анунцијате из Фуенте де Тодоса. Као дете гледао сам како та моја тетка учи своју кћер, мало старију од мене, да тка. Мала је седела за вратилом а тетка поред ње. Чунак је летео и вратило лупало, али је гласније од све лупе викала моја тетка при свакој нити и сваком ударцу.

— Збијај, збијај то боље! Шта га жалиш? збијај то јаче!

Мала се повијала под тим речима и ударала свом снагом, али тетки није ткање никад доста... збијено. По цео дан седи над девојчицом и у њен бели раздељак у прној коси виче оштро:

— Збијај! Гушће! Не ткаш сито!

Целог живота ја сам сликао под девизом те припросте и оштре жене. (Сви који нешто вреде у свом послу оштри су) (стр. 63).

Андрићево дело је уметничка транспозиција његовог погледа на свет, његове филозофије. Оно је конкретизација пишчевих идеја и истина. Из ових есеја сазнајемо како Андрић гледа и на ова питања уметничког рада:

„На више се начина може казати истина, али истина је једна и древна“ (49).

„Ја сам у тешким тренуцима видео сву беду неукних моћника, „људи од дела“, као и неспособност и збуњеност света од пера и науке. Видео сам принципе и системе који су изгледали чвршћи од гранита како се разилазе као магла пред равнодушним или залудним очима светине, а до малочас уистини маглу како се пред тим истим очима крутне и изграбује у неприкосновене и свете принципе, чвршће од гранита. А пред свим тим ја сам се питао који је смисао тих промена, који је план по коме се све то дешава и који је циљ коме води. И ма колико да сам гледао, слушао и размишљао, ја нисам нашао ни смисла ни плана ни циља свему томе. Али сам дошао до једног негативног закључка: да наша лична мисао у свом напору не значи много и да не може ништа; и до другог позитивног: да треба ослушкивати легенде, те трагове колективних људских настојања кроз столећа и из њих одгонетати, колико се може, смисао наше судбине.

Има неколико тачака људске активности око којих се кроз сва времена, споро и у финим наслагама, стварају легенде... Има неколико основних легенди вечанства које показују или бар осветљавају пут који смо превалили, ако не циљ коме идемо. Легенда о првом граду, легенда о потоку, легенда о Сину човечијем, распетом за спасење света, легенда о Прометеју и о украденој ватри...“ (стр. 65—66).

Оправдано се истиче да је Андрићево казивање особено, али да је готово од самог почетка његова стваралаштва онакво какво је у његовим најзрелијим делима. И о томе постоје мисли у овој богатој књижици, које су у ствари уметнички аксиоми самога Андрића: „Мени је увек малко сумњиво кад чујем где се говори: има хиљаду начина како се може сликати. Откуд хиљаду? И зашто хиљаду? Ако има више од једног, онда има извесно и више од хиљаду. Онда нема границе. И шта користи да их има и хиљада, кад сваки од нас зна и уме само један. Према томе, постоји за сваког сликара само један начин. Они за које постоји хиљада начина, ти не сликају. Дакле смо квит“ (стр. 62).

Ита. Указали смо овде на неке од идеја којима је Андрић тумачио Гоју и којима је у исто време, понекад можда и нехотично, објаснио и себе. У закључку можемо рећи да би било веома корисно из Андрићевих есеја средити његова бројна размишљања о природи уметности уопште и упоредити их са његовим књижевним особинама. Можда није претерано ако кажемо да је готово сваки Андрићев есеј своје врсте исповест и ауто-коментар.

Др Берислав М. НИКОЛИЋ